

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ: ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

У статті здійснено спробу виділити та проаналізувати переваги та пріоритетні проблеми щодо впровадження дистанційної освіти на основі досвіду провідних у сфері дистанційного навчання вищих навчальних закладів. Розглянуто перспективи розвитку цієї технології навчання в економічній освіті.

In the article there was made an attempt to determine and to analyze advantages and problems of distance education introduction on the basis of progressive high educational establishments' experience. The prospects to consider of development of this technology in educational process of economic science are considered.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний рівень розвитку інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ), додаючи небачений динамізм розвитку суспільства, створює передумови для формування глобальної системи дистанційної освіти (СДО), відкритого інформаційного середовища з можливістю вільного, без меж та національних контекстів, розповсюдження знань та інформації.

Інноваційні технології навчання, що постійно розвиваються, зокрема дистанційного навчання, у сукупності з іншими чинниками призвели до виникнення та широкого розповсюдження нової форми здобування освіти – дистанційної освіти (ДО). Одне із завдань системи освіти в сучасному суспільстві – забезпечити кожній людині вільний і відкритий доступ до освіти впродовж усього його життя, з урахуванням його інтересів, здібностей і потреб.

Саме дистанційні освітні технології (ДОТ) можуть допомогти справитися з проблемою масовості, полегшуючи створення різноманітних індивідуально підігнаних освітніх траєкторій для широкого кола слухачів, удосконалення діючих спеціалістів, так і їх оперативної перепідготовки за новими спеціальностями. Потреба у дистанційному навчанні обумовлена багатьма чинниками, зокрема: обмеженістю пропускнуої спроможності навчальних семінарів, відривом співробітників підприємств від основної діяльності на період навчання, географічною віддаленістю від обласних центрів та збільшенням витрат на відрядження спеціалістів.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблемам розробки та впровадження дистанційних технологій освіти в вищих навчальних закладах присвячені праці таких вчених, як І.А. Жирякова, Ж.М. Зайцев, О.Г. Кратко, О.Г. Кириленко, В.І. Солдаткін, В.І. Сологуб, О.О. Стельмах, В.П. Тихомиров, В.М. Ширококов, М.Ф. Ус, Н.М. Ушакова, В.А. Ясулайтіс, В.В. Ярних.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим питання системного підходу до розробки та узгодження усіх складових дистанційної освіти, а також її правового, організаційного, методичного та програмного забезпечення та перспектив її розвитку в Україні ще недостатньо досліджені.

Постановка завдання. В епоху бурхливого розвитку телекомунікаційних технологій, дистанційному навчанню приділяється особлива увага. Викладачі покладають на телекомунікації і світові ресурси мережі Інтернет величезні надії.

Чи виправдаються вони?

Чи зможуть викладачі використати потенціал технічних засобів і засобів нових інформаційних технологій?

Чи стануть дистанційні технології навчання повноправним компонентом системи освіти?

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні в розвинених країнах прискорено розвивається електронна освіта. У нас в Україні йдеться лише про дистанційні освітні технології (ДОТ). Законодавчо не визнано навіть дистанційне навчання, не говорячи вже про електронну освіту.

На сьогодні система транснаціональної вищої освіти, що створена на базі нової learning-індустрії, дедалі успішніше завойовує світовий ринок. Тоді як світ пройшов сходинами традиційного навчання, дистанційного навчання, електронного навчання (e-learning), всеосяжного (мобільні ІКТ) m-learning навчання та розвиває всепроникаюче u-learning навчання (усюдисущі ІКТ), Україна все ще знаходиться тільки на другому етапі – ДОТ. Вхідження України до Болонського процесу відкриє (якщо ми екстренно не будемо вживати заходів щодо розвитку електронної освіти в Україні) шлюзи для відтоку української молоді у ВНЗ Європи.

Вже зараз величезна кількість наших студентів навчається за системою дистанційної освіти США, Англії та ФРН. Наприклад, у Німеччині значна кількість студентів, що навчаються за системою дистанційної освіти, – наші співвітчизники. На азійському освітянському ринку успішно працює Туреччина, що має мільйонну аудиторію студентів системи відкритої освіти та має на меті в найближчі роки довести цю цифру до трьох мільйонів осіб.

Досвід США показує, що багато солідних американських університетів відкривають курси ДО, що надає цій формі навчання ореол привабливості та сприяє збільшенню кількості «віртуальних студентів». До осені 2007 р. їх було вже 3,5 мільйони – за матеріалами, які публікує Дослідницький фонд А.П. Слоуна (США). У порівнянні з 2005 р. приріст склав 9,7%, а в порівнянні з 2002 р. кількість «віртуальних студентів» збільшилась у 4 рази.

Майже 75% ВНЗ навчаються через інтернет-курси, хоча ще є багато прихильників виключно традиційних форм викладання [1, с.56]. Один із найбільш відомих коледжів Ексельсіор, який в основному спеціалізується саме на онлайн-курсах, провів опитування 1500 керівників великих та середніх компаній з метою з'ясувати їхню думку про ДН.

Тільки 45% опитуваних вважають, що онлайн-освіта може бути такою ж повноцінною, як і традиційна. Але більшість з тих, хто не з чуток, а безпосередньо сам був знайомий з дистанційними курсами, є прихильниками ДО (85% з цієї групи) [1, с.56].

Репутацію ДО зіпсували онлайн-ві «фабрики дипломів» (диплом практично куплений). Тому багато хто вважає, що вчитися по Інтернету простіше, ніж сидіти в аудиторії та слухати професора [1, с.56]. За останні декілька років лекції, які раніше студенти записували від руки в аудиторіях університетів, стало можливим отримувати безкоштовно через Інтернет. Рух «Відкриті освітні ресурси» (Open Education Resources), що отримав підтримку відомих американських, китайських, японських та європейських університетів, набирає сили.

«Зараз усі зможуть отримати рівні можливості до знань незалежно від раси, суспільного становища чи фінансових можливостей», – зауважив Люцифер Чу (Lucifer Chu), 32-річний громадянин

Тайваню, один з багатьох, хто просуває цей загальносвітовий проект [2, с.46]. Він розбагатів, коли переклав китайською мовою відомий цикл творів «Володар кілець».

Приблизно півмільйона доларів він витратив на те, щоб перевести з англійської на китайську великий обсяг навчальних матеріалів безкоштовних інтернет-курсів.

Рух «Відкриті освітні ресурси» (Open Education Resources) розпочався з кінця 90-х років, одночасно із закликами зробити програмне забезпечення з відкритим безкоштовним вихідним кодом. Зараз такі програми встановлені більш ніж на половині серверів у мережі, 18% браузерів також мають відкритий код.

Успіх забезпечений тому, що будь-який користувач має право видозмінювати та самостійно розповсюджувати ці програми.

Ця модель сподобалася та породила ідею створити щось подібне в системі світової освіти –

у 1998 році її запропонував професор Девід Уїлі (David Wiley) з університету штату Юта. Першим безкоштовні інтернет-курси опублікував Массачусетський технологічний інститут у 2001 році. Цей проект включає тексти лекцій, екзаменаційні матеріали та іншу допомогу з 1800 його навчальних курсів. До них вже мали доступ приблизно 40 мільйонів відвідувачів практично зі всіх країн світу – приблизно по мільйону в місяць.

Майже половина відвідувачів – це ті, хто вчиться самостійно, ще приблизно третина – це самі студенти; викладачі – 16% [2, с.46].

На шлях безкоштовної інтернет-освіти стали багато американських та європейських університетів, а нещодавно до них приєдналися й азіати. Інтернет-матеріали Массачусетського технологічного інституту та інших західних університетів почали перекладати та публікувати у В'єтнамі й Таїланді, а в Китаї цим зайнялися вже 150 університетів. У квітні у китайському місті Далянь (колишній Дальній) відбулася сесія консорціуму відкритої освіти (OpenCourseWare Consortium), що проходить раз на два роки і яка зібрала представників понад 100 установ вищої освіти зі всього світу. Але є і приватні ініціативи.

Так, вже згадуваний Люцифер Чу заснував у 2004 році власну систему розповсюдження безкоштовних курсів (OpenSource OpenCourseWare Prototype System) та організував повний переклад приблизно 200 і частковий переклад близько 600 курсів Массачусетського технологічного інституту.

За його підрахунками в цій роботі взяло участь близько 20 тисяч осіб. Він об'їздив увесь Китай, Гонконг, Японію, Сінгапур, Таїланд та США, щоб створити «визвольну армію знань» («knowledge liberation army»), до якої увійшли медики, фахівці з будівництва атомних і теплових станцій, космічної техніки [2, с.47].

Зараз щонайменше три інститути на Тайвані вийшли в Інтернет з власними відкритими курсами. «У Японії установлено свій консорціум відкритої освіти (Japan OpenCourseWare Consortium), який спочатку займався перекладом навчальних матеріалів, узятих з Массачусетського технологічного інституту, але зараз уже займається розробкою власних курсів», – розповів Ешими Фукухара (Yoshimi Fukuhara), генеральний секретар японського консорціуму відкритої освіти. До консорціуму входять 17 японських університетів, які вже здійснили переклад понад 1000 навчальних курсів з японської на англійську та інші мови [2, с.47].

Серйозні кроки у сфері відкритої інтернет-освіти мають намір зробити в Індії. Проблема розповсюдження таких курсів полягає у тому, що при постійному перекладі з мови на мову, редагуванні та інших змінах немає гарантій, що студент врешті отримує адекватні початкові тексти, а не спотворені й застарілі. Також не цілком зрозуміле питання щодо авторських прав, коли праця, на яку витрачено багато зусиль та часу професора або викладача, розповсюджується абсолютно безкоштовно.

У відповідь на ці сумніви висуваються такі аргументи: більшість тих, хто опублікував в Інтернеті відеозаписи своїх лекцій, стають «поп-зірками» у своїх університетах, виступають у переповнених аудиторіях. Інші ж зібралися з силами та використовують свої відкриті курси, постійно вдосконалюючи їхній зміст.

«Необхідно, щоб викладач був відкритий для того, щоб його могли побачити всі й кожен», – так вважає професор Девід Уїлі (David Wiley) з університету штату Юта [2, с.48]. У вересні 2007 року була проголошена так звана Кейптаунська декларація з відкритої освіти, підписи під якою поставили вже понад 186 організацій та 1809 приватних осіб.

У ній міститься заклик до урядів усіх країн і видавців надавати фінансову підтримку розповсюдженню відкритих освітніх курсів в Інтернеті. Цей рух отримує підтримку та знаходить визнання у все більшій кількості солідних видавництв, університетів та громадських організацій по всьому світі [3].

Поява відкритої освіти зумовлена розвитком демократії у світовому співтоваристві і, як наслідок, становленням інститутів відкритого суспільства.

Дистанційна форма освіти незалежно від бажання або визнання її освітнім співтовариством уже існує де-факто та повинна бути визнана де-юре.

У даний час до нормативно-правової бази дистанційної освіти та дистанційного

навчання відносять більше 400 нормативних правових актів: міжнародних (конвенцій, декларацій, угод) і вітчизняних (Конституція, закони, накази президента, розпорядження уряду, накази, розпорядження, інструктивні листи, рекомендації, програми галузевих міністерств і відомств).

Аналіз правового забезпечення ДО показав, що, незважаючи на велику кількість документів, її чинна нормативна правова база не систематизована та не відповідає вимогам, необхідним для ефективного розвитку дистанційної освіти. До практики організації навчального процесу міцно входять нові структурні одиниці системи ДО: міжрегіональні кафедри та віртуальні університети.

Враховуючи особливості організації навчального процесу ДО, необхідно вдосконалювати організаційні форми дистанційної освіти та розвивати мережу освітніх установ, зокрема представництв і віртуальних університетів, що здійснюють підготовку фахівців як з використанням дистанційних технологій, так і таких, що повністю навчаються дистанційно. Ця мережа повинна стати невід'ємним елементом системи освіти України.

Що заважає розвитку СДО?

У даний час чітко не сформульована головна стратегічна ідея державної політики у сфері освіти і тому незрозуміло, в якому напрямку розвиватися дистанційній освіті, яке відводиться їй місце в загальній системі української освіти. На жаль, законодавство не повною мірою сприяє розширенню використання інформаційних технологій у сфері науки та освіти, так само як і не повною мірою визначає правовий статус суб'єктів освітньої діяльності, що створюють або використовують інформаційні освітні технології.

На сьогодні не розроблена ефективна система навчально-методичного та організаційного забезпечення, відсутній контроль якості навчання, навчально-методичне забезпечення підготовки кадрів у системі відкритої дистанційної освіти.

Недостатня підтримка ДО державою в умовах глобалізації освітнього ринку послаблює позиції всієї системи освіти. Крім того, відсутність державної зацікавленості щодо цієї проблеми не дозволяє розробити та впровадити єдиний стандарт якості дистанційних освітніх продуктів і технологій.

Існуючі ліцензійні нормативи, акредитаційні вимоги, розроблені для традиційних форм здобування освіти, і процедури оцінювання якості підготовки випускників відносно освітніх установ, що використовують дистанційні технології навчання, не враховують специфіку ДО та тому вимагають, на нашу думку, змін.

Необхідно усвідомити, що впровадження у повсякденну діяльність ВНЗ ДОТ створить нові соціально-економічні та інформаційно-технологічні умови, проблеми, пов'язані з нормативно-правовим і методичним забезпеченням дистанційної освіти, що неминуче призведе до трансформації навчальних закладів, необхідності оперативного вирішення питань управління СДО.

У першу чергу — зміна порядку організації праці викладачів та працівників ВНЗ у системі дистанційної освіти (формування штатного розкладу, нормування та оплата праці викладачів і працівників, що беруть участь у реалізації освітньої програми в межах дистанційного навчання), а також подальший розвиток інформаційних комунікацій у ВНЗ.

Міжнародний досвід показує, що для вирішення цієї проблеми необхідна серйозна фінансова підтримка держави. ВНЗ, що розвивають ДОТ, поки частково самостійно намагаються вирішувати питання фінансування розвитку та підтримки інформаційних комунікацій за допомогою своїх обмежених ресурсів [4, с.36].

Однією з найбільш гострих проблем у розвитку системи ДО є проблема авторського права, перепідготовки та підвищення кваліфікації викладацьких кадрів як розробників нових електронних, зокрема мережових навчально-методичних матеріалів, так і викладачів, що використовують їх у навчальному процесі, а також тьюторів.

Оптимістичні прогнози щодо радикальних змін у системі вищої освіти внаслідок активного впровадження її дистанційної форми поки не виправдалися. Опитування, що

проводили в 2008 р. у Центрі дослідження політики у сфері ВО нідерландського університету Твенте (Twente), у ВНЗ Нідерландів, Норвегії, Німеччини, Фінляндії, Великобританії, Австралії й США, показали: більшість респондентів вважали, що в недалекому майбутньому будуть переважати традиційні аудиторні методи навчання. Не виправдалися і припущення щодо економії завдяки розвитку дистанційного навчання.

На думку експертів, впровадження дистанційного навчання виявилось дорожчим, ніж уявлялось спочатку, у тому числі через збільшення робочого часу викладачів, пов'язаного з розробкою навчальних матеріалів [1, с.46].

Дистанційне навчання вимагає вирішення ключових проблем, що виходять за межі таких засобів, як розробка курсів, форм і методів викладення матеріалу, забезпечення роботи мереж, ефективна підтримка студентів та викладачів. Стратегічне планування і впровадження нових інформаційних технологій разом з необхідністю підтримки користувачів, загрожують перетворити розробку ефективних курсів дистанційного навчання на досить дорогий процес.

Окремі курси дистанційного навчання можуть стати для студентів дорожчими за традиційні еквіваленти [5, с.97]. У той же час навіть, якщо програми ДН стануть дорожчими в порівнянні з традиційними програмами, деякі переваги, пов'язані з новою формою навчання, наприклад, відсутність витрат на житло або можливість працювати, можуть дати студентів-дистанційнику економічну вигоду, здатну істотно скоротити загальні витрати на навчання.

Хоч очікувана революція у сфері дистанційної освіти так і не відбулася, кількість студентів цієї форми навчання продовжує зростати. За даними експертів ОЕСР(ОЕСД) у 2008 р. у 13 країнах-членах цієї організації програми, цілком орієнтовані на інтернет-навчання, вибирають 5% абітурієнтів; стрімко збільшиться кількість ВНЗ, що мають програми навчання онлайн або плани з її розробки [5, с.98].

Необхідно зауважити, що виникає потреба у вивченні під егідою державних органів влади концепції трансформації ВНЗ, що здійснюють дистанційне навчання, провести експертизу їхньої системи якості, зокрема змісту навчального процесу, програм, форм здобування освіти та ресурсного забезпечення з урахуванням специфіки дистанційного навчання. На дистанційне навчання (ДН) накладається низка вимог, що передбачають: оптимізацію змісту навчальних курсів; розробку технологій навчання, що оптимізують навчальну діяльність та інтенсифікують процес засвоєння матеріалу; створення системи контролю засвоєння знань, що забезпечує безперервне та ефективне управління навчальним процесом.

В основі електронного навчання лежать три базові речі: ІКТ, електронні інформаційні ресурси та організаційно-методичне забезпечення.

При цьому за індикаторами світової практики, їх співвідношення на поточний момент сегментується так: половина – це електронні ресурси, близько третини – організаційно-методичне забезпечення, решта (20%) – технології. Також на ДН накладаються вимоги щодо оптимізації змісту навчальних курсів; розробку технологій навчання, що оптимізують навчальну діяльність та інтенсифікують процес засвоєння матеріалу; створення системи засвоєння знань, що забезпечить неперервне та ефективне управління процесом навчання. На основі досліджень, а також з урахуванням зарубіжного досвіду, необхідно уточнити глосарій системи ДО, науково обґрунтувати та легітимізувати поняття «дистанційна освіта» та «дистанційне навчання» [6, с.32].

З метою подальшого розвитку ДО в Україні доцільно організувати експерименти у формі науково-методичних проектів із найважливіших проблем використання ДОТ. Прикладом такого проекту можна назвати семінар « Технології дистанційної освіти: організаційне, методичне та програмне забезпечення», проведений 26 березня 2010 р. у Східноєвропейському університеті економіки та менеджменту Українською Асоціацією з розвитку менеджменту та бізнес-освіти.

Для розробки індикаторів, критеріїв і норм, що регламентують порядок ліцензування

та акредитації освітніх установ на право реалізації освітніх програм на базі дистанційного навчання, необхідно продовжити експеримент з вивчення діяльності провідних в сфері відкритої дистанційної освіти навчальних закладів з різними моделями ДН. Експеримент допоможе виділити істотні відмінності дистанційних моделей організації навчального процесу від традиційних, а також чинники, що обумовлюють ці відмінності і що впливають на трансформацію діяльності освітніх установ та системи їхньої якості. Наприклад, розробка індикаторів і критеріїв матеріально-технічного, навчально-методичного та кадрового забезпечення реалізації освітніх програм з використанням ДОТ для традиційних форм здобуття освіти, створення системи технологічних стандартів на компоненти та технології навчального процесу, інтегрованої з міжнародними системами технологічних стандартів [6, с.33].

Сучасні комп'ютерні телекомунікації здатні забезпечити передачу знань і доступ до різноманітної навчальної інформації нарівні, а іноді і набагато ефективніше, ніж традиційні засоби навчання. Досвід впровадження ДОТ в таких ВНЗ України (СУЕМ, м.Черкаси; ДНУЕТ ім. М. Туган-Барановського, НАА ім. М.С.Жуковського, УЕП «КРОК» та інші) підтвердили, що якість і структура навчальних курсів, так само як і якість викладання при дистанційному навчанні часто набагато краща, ніж при традиційних формах навчання. Нові електронні технології, такі як інтерактивні диски CD-ROM, електронні дошки оголошень, мультимедійний гіпертекст, доступні через глобальну мережу Інтернет за допомогою інтерфейсів. Mosaic і WWW можуть не тільки забезпечити активне залучення студентів в навчальний процес, але і дозволяють управляти цим процесом на відміну від більшості традиційних навчальних середовищ. Інтеграція звуку, руху, образу і тексту створює нове надзвичайно багате за своїми можливостями навчальне середовище, з розвитком якого підвищиться і міра залучення студентів в процес навчання. Інтерактивні можливості використовуваних в СДО програм і систем доставки інформації дозволяють налагодити і навіть стимулювати зворотний зв'язок, забезпечити діалог і постійну підтримку, які неможливі в більшості традиційних систем навчання. У даний час відсутній єдиний інтерфейс. Історично ВНЗ, що здійснюють дистанційний освітній процес, діяли автономно і до теперішнього часу створили достатньо ефективні системи дистанційної освіти, що значно відрізняються технологіями та формами організації й використання освітніх матеріалів. Це значно сповільнює (а часто і робить неможливим) ефективний інформаційний обмін [4, с.36].

Компетентісний підхід в освіті припускає активне використання нових освітніх технологій, оскільки на засвоєння навчальних програм впливає не тільки наочний зміст, але й сама форма організації процесу навчання. Основна загроза для ВО полягає в небажанні представників академічного співтовариства помічати об'єктивні тенденції, в нездатності змінюватися. Як відомо, «природа не терпить порожнечі». Якщо ми навіть з найблагоприятнішою метою збереження багатих традицій не зможемо реорганізуватися та адаптуватися до сучасних умов, за нас це зроблять інші, а наше місце посядуть нові структури. Симптоматичним є поява корпоративних університетів на базі великих підприємств. Успішні компанії, які незадоволені підготовкою фахівців навіть кращими ВНЗ, створюють власні освітні підрозділи для додаткового навчання недавніх випускників сучасним технологіям, які, на жаль, невідомі ні випускникам, ні їхнім викладачам .

На сьогодні багато людей, що мають бажання здобути вищу освіту, стоять перед вибором: або навчатися в традиційному ВНЗ, або здобувати освіту віртуально, спілкуючись з носіями знань та інформації за допомогою комп'ютера. На вибір можуть вплинути різні чинники, проте головною перешкодою часто стає вартість навчання. Адже конкурентоспроможність та фінансування сьогодні – спільні проблеми ВО у всьому світі.

Подібно до інших товарів і послуг, вища освіта в сучасному суспільстві є об'єктом маркетингу та продажу. Коледжі та університети використовують різні способи, щоб виділитися на ринку і переконати потенційних покупців в унікальності свого навчального закладу. Сюди входять: розробка інноваційних навчальних програм з урахуванням попиту на тих чи інших фахівців на ринку праці, створення спеціальних служб підтримки студентів;

маркетинг і просування продукту на ринку освітніх послуг. Один зі способів зробити свій продукт «привабливішим» для студентів – запропонувати можливості дистанційного навчання у ВНЗ. У світі ДОТ затребувані як в сегменті індивідуальної освіти, так і у сфері корпоративного навчання. Проте в Україні найактивніше ними цікавиться корпоративний сектор – HR-фахівці банків, страхових компаній, мережевої роздрібною торгівлі й інших великих компаній з розподіленою мережею філій, у яких ефективність впровадження СДО найбільш очевидна. ВНЗ, плануючи розширити свої пропозиції в сфері дистанційної освіти, на нашу думку, можуть врахувати вказані результати при розробці програм ДО та включити до них ті характеристики традиційної освіти, які, на думку студентів, відсутні в програмі ДО. Також при впровадженні ДО необхідно пам'ятати про вибір між якістю освіти та її масовістю. В умовах конкуренції та глобалізації неприйнятно як скорочення доступу до вищої освіти, так і зниження її якості. На наш погляд, альтернативою є реструктуризація освітнього процесу. Вона припускає перегляд методів викладання, навчальних планів та програм, моделей організації навчального процесу, пропорцій використання інноваційних та традиційних методів навчання. Це означає, що потрібно переглянути діяльність освітніх установ для знаходження кращого, дешевшого, ефективнішого способу реалізації навчального процесу.

Отже, переваги впровадження та використання ДН:

- для навчання не потрібно залишати місце проживання, роботу, а також оплачувати витрати на дорогу, на проживання та інше;
- ДО позитивно впливає на вирішення комплексу соціально-економічних проблем в різних регіонах країни. Навчання населення, надання можливості здобути вищу освіту і тим самим оптимізувати професійну діяльність призводять до ліквідації відставання периферії від промислово-розвинених центрів. Дистанційна форма навчання унікальна для віддалених від центральних районів місць, де інші можливості навчання практично відсутні. Найбільш значущою соціальною функцією ДО можна вважати значне розширення для кожної людини можливості вибору оптимальних (за умовами життя, психофізіологічними особливостями та соціальним статусом) форм реалізації конституційного права на здобуття якісної освіти;
- важливим є також ще один аспект ДН – це скорочення термінів навчання, оскільки можна буде багато чого вивчити самостійно при серйозній та інтенсивній роботі, не витрачаючи час на дорогу у ВНЗ, непотрібне заучування, нескінченні записи в зошитах, адже величезна кількість часу при цьому ми витрачаємо неефективно. Якщо час для отримання ступеня бакалавра при традиційному навчанні складає чотири роки, то для аналогічної програми у формі електронного навчання через Інтернет – до трьох років;
- яскраво виражена практичність навчання. Вона досягається завдяки наданню студентам більшого вибору в послідовності вивчення предметів, гнучкому темпі навчання, прямому спілкуванню з конкретним викладачем, якому можна ставити питання саме про те, що найбільше цікавить самого студента. Студенти, що обирають онлайн, швидше орієнтуються в пошуку необхідних їм курсів, критичніше ставляться до змісту курсів і бажають заздалегідь знати, навіщо в них введені ті чи інші предмети або теми. Як правило, вони вже мають певний практичний досвід, що допомагає їм зробити вибір необхідної навчальної програми, а також дозволяє краще зрозуміти теоретичні постулати. Традиційна форма подачі інформації у вигляді лекцій для них менш зрозуміла. ДО підкреслює значущість індивідуального підходу до студента. Студенти засвоюють знання та уміння через множину індивідуальних форм навчання - від самостійного вивчення тем за спеціально розробленими навчальними посібниками, їх поглиблення за допомогою навчальних комп'ютерних програм до різних видів активних семінарів (ділових і операційних ігор, дискусій тощо). У зв'язку з цим суттєво розширюються освітні можливості здобувача. ДО дає йому принципово нові шанси для забезпечення не тільки збільшення обсягу інформації, але і придбання нових навичок та умінь. Зокрема, уміння вільно орієнтуватися в сучасних базах даних, взаємодіяти з членами навчального

колективу з метою досягнення загальних і соціально важливих результатів, підвищення рівня інтелектуального розвитку, спираючись на пошукові системи і т.д. При ДО ще більше, ніж при будь-якій іншій, відіграють роль рівень мотивації і раніше накопичені навички самостійного навчання. Якщо вони високі – дистанційний характер не буде істотним мінусом;

- висока мобільність. Світовий досвід показує, що дистанційне навчання менш консервативне у відношенні до інноваційних напрямків діяльності людини, ніж традиційне;
- скорочення непрямих витрат ВНЗ, пов'язаних із контактним навчанням (оплата відряджень та проживання викладачів, оренди приміщень);
- можливість забезпечувати вивчення дисципліни у будь-який час і незалежно від можливостей викладача;
- можливість гарантувати одноманітність навчального контенту для всіх учасників навчального процесу;
- електронне навчання майже немає будь-яких галузевих обмежень у його застосуванні. Питання полягає лише в тому, що ефективність цієї форми навчання може відрізнятися залежно від конкретних чинників, із яких складається ситуація;
- традиційним навчальним закладам потрібні структурні підрозділи дистанційної освіти для розширення спектру та збільшення обсягу освітніх послуг та підвищення конкурентоспроможності з боку розробників нетрадиційних навчальних курсів, зокрема, з інших регіонів і навіть країн;
- реалізація різних методик і програм навчання сприяє здоровій конкуренції між різними формами організації освітнього процесу;
- ВНЗ, що мають ДО і можуть самофінансуватися за рахунок оплати послуг освіти.
- впровадження ДО призводить до суттєвої економії коштів за рахунок зниження витрат на будівництво і експлуатацію нових навчальних комплексів та низкою інших складових.

Суспільство загалом та наукова спільнота практично перебороли недовіру до дистанційних та електронних методів навчання.

Багато ВНЗ України в даний час в тому або іншому масштабі та формі розробляють і застосовують засоби методи дистанційного навчання. Разом із тим досвід впровадження ДОТ виявив такі важливі проблеми, від вирішення яких залежить розвиток дистанційного навчання

- перепідготовка викладацьких кадрів і як розробників нових електронних, у тому числі мережевих навчально-методичних матеріалів, і як викладачів, що використовують їх в навчальному процесі;
- відсутність уніфікованого інтерфейсу інструментальних засобів мережевого навчального процесу, що ускладнює інтеграцію освітніх установ в загальносвітовий дистанційний процес, вже організований на основі міжнародних стандартів і специфікацій. У межах вирішення вищезазначеної проблеми необхідно створити єдине інформаційно-освітнє середовище вищої освіти (ІОС ВО), забезпечити використання формалізованих і відкритих дистанційних технологій навчання, відкритого (тарифікаційного або нетарифікаційного) доступу до розподілених навчально-методичних, інтелектуальних, інформаційних і матеріально-технічних ресурсів системи освіти;
- розвиток ДО стримується недосконалістю законодавчої й нормативної бази, недостатньою кількістю сучасних баз знань, нерозвиненістю інформаційних мереж. Все ще наявна недооцінка соціальних наслідків впровадження системи ДО, істотним чином таких, що змінюють освітній ресурс країни. У зв'язку з цим важливо, щоб ДО не розглядалося як «напівлегальне доповнення» до існуючої освітньої системи, а мало відповідний його ролі в освітньому процесі правовий статус. Йдеться не про альтернативність існуючим видам освіти, оскільки ДО не тільки органічно вписується в освітню сферу і її інфраструктуру, але і виступає невід'ємним компонентом системи

виховання як молодого покоління країни, так і всіх громадян без вікових обмежень. Уже сьогодні зрозуміло, що воно може сприяти досягненню соціально значущої для України мети - реалізації безперервної освіти. Зволікання в розробці правового забезпечення ДО гальмує досягнення поставленої мети;

- враховуючи досвід впровадження ДН, зауважимо, що застосування лише однієї з форм донесення знань через ІКТ не завжди оптимальне. Зокрема, в США 75% слухачів дистанційних курсів залишають їх, не закінчивши освіту [4, с.99; 7]. Виникає багато складних проблем, що стосуються сумісності ІКТ з психологією. На нашу думку, необхідні «олюднені» форми контакту з викладачем, уміння комбінувати інформацію, багатоскладова мотивація до здобування знань, що виникає в ході спілкування з викладачами тощо. Очевидно, що певна частина знань і досвіду може бути отримана виключно на основі вербальних контактів студентів та викладача;
- висока вартість доступу до мережі Інтернет для рядового користувача. Потрібно врахувати, що здобування освіти є способом для зміни нинішнього соціального статусу людини. Що свідчить про незадоволеність таким статусом, а часто і низьку зарплату;
- новизна ДО як продукту на ринку освітніх послуг. Їй потрібно увійти до свідомості людей як рівного або близького за якістю замінника традиційної освіти (стаціонарної або заочної);
- процедура дистанційної перевірки знань і навичок упирається в проблему аутентифікації особи. Тому складання іспитів на отримання серйозного сертифікату – це питання майбутнього.

Висновки і перспективи подальших розробок. Для української системи освіти важливим є дотримання принципу розумної обережності при впровадженні ДН, яка не буде сприяти вищій школі переорієнтовуватися на методи та форми навчання, що приносять значний прибуток за рахунок залучення більшого числа студентів без забезпечення якості навчального процесу. Зауважимо, що з розвитком інноваційних форм електронної освіти важливо не втратити дві головні характеристики, що роблять ДН таким привабливим для багатьох абітурієнтів: гнучкість та цінову перевагу.

Саме ці риси дозволяють здобути вищу освіту тим, хто раніше був позбавлений цієї можливості. Якість, гнучкість та вартість, безумовно, залишаться ключовими аргументами для майбутніх абітурієнтів при виборі програм вищої освіти.

Як свідчить практика, чотирирічна перерва в основній діяльності призводить до цілковитої втрати професійних знань і навичок. За один рік перерви в професійній діяльності працівник дискваліфікується, зокрема: машинобудівник – на 40%; будівельник – на 25-40%. Єврокомісія зробила висновок, що через 10 років рівень оновлення технологій складе 80% [4, с.112].

Тому перед українськими роботодавцями постає проблема організації постійного підвищення рівня кваліфікації своїх працівників без відриву від виробництва. Вирішення цієї проблеми потребує більше широкого використання ДН.

У даний час ні в кого не викликає сумніву, що система ДО сприяє створенню мобільного освітнього середовища і є найбільш перспективною формою освіти для широких верств не тільки населення України, але й співвітчизників, що проживають за її межами, формою експорту української освіти, що підвищує конкурентоспроможність та національну безпеку країни. ДО дозволяє найадекватніше та гнучко реагувати на потреби суспільства, реалізувати конституційну норму доступності освіти, забезпечити широкий доступ до здобування освіти, зокрема для тих, кому неприйнятні традиційні форми навчання, а також вирішити проблему значного розширення контингенту населення з вищою та додатковою професійною освітою.

Розвитку ДО сприятиме також нав'язувана суспільством думка «людина з грошима – успішна людина». Це означає, що багато студентів прагнуть суміщати навчання з роботою.

Дистанційна освіта разом із заочною надає цю можливість. На появу цього покоління

абітурієнтів необхідно ще декілька років.

Також потрібно враховувати, що ВО – річ в принципі дорога (а значить і незагальнодоступна), то насамперед просування і пропаганда ДО повинна проходити через послуги з нижчою вартістю (але не низькою якістю). Таких як підвищення кваліфікації (особливо спеціальностей, направлених на ІТ), семінари і онлайн-тренінги. Потенційними споживачами таких послуг є керівники організацій (як найбільш платоспроможна частина населення) і менеджери середньої ланки. Тобто ми маємо в наявності великий пул ймовірних клієнтів.

На нашу думку, в пропаганді ДО потрібно орієнтуватися на ці дві категорії людей. Крім того, ці люди ухвалюють рішення і мають високий рівень впливу на інші верстви працюючого населення.

Це дасть можливість створити позитивний імідж ДН і розширити його використання населенням для навчання за обраним фахом в провідних ВНЗ України.

Дистанційне навчання як спосіб усунення «освітньої» нерівності, дає можливість отримати високого рівня послуги людям, що проживають далеко від престижних ВНЗ. Проте академічну освіту з її студентською атмосферою воно не замінить ніколи.

Тому ця форма навчання займе свою нішу – воно буде потрібно або корпоративним клієнтам, що не мають можливості відірватися надовго від свого робочого місця на спеціалізовані навчальні програми або приватним особам, що прагнуть здобути додаткову вищу освіту.

Література

1. Новости образования в мире. США. Дистанционное образование завоевывает прочные позиции // Alma mater. Вестник высшей школы. – 2008. – № 10. – С. 56.
2. Новости образования в мире. Бесплатные интернет-курсы многообещающее направление // Alma mater. Вестник высшей школы. – 2008. – № 4. – С. 46–48.
3. The Cape Town Open Education Declaration [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.capetowndeclaration.org>.
4. Преподавание в сети интернет: [учеб.пособ.] / отв. редактор В. И. Солдаткин. – М.: Высшая школа, 2003. – 792 с.
5. Иоакимидис М. Дистанционное или традиционное вузовское образование: сопоставление стоимости и качества обучения / М. Иоакимидис // Экономика образования. – 2009. – № 2. – С. 96–100.
6. Ширококов С. М. Нормативное и правовое обеспечение системы дистанционного образования-актуальная задача развития системы образования России / С. М. Ширококов // Alma mater. Вестник высшей школы. – 2008. – № 4. – С. 27–33.
7. Гайнуллина Ф. К. Научить ребенка учиться. Преимущества и перспективы дистанционного обучения / Ф. К. Гайнуллина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2000/0409-02.htm>.